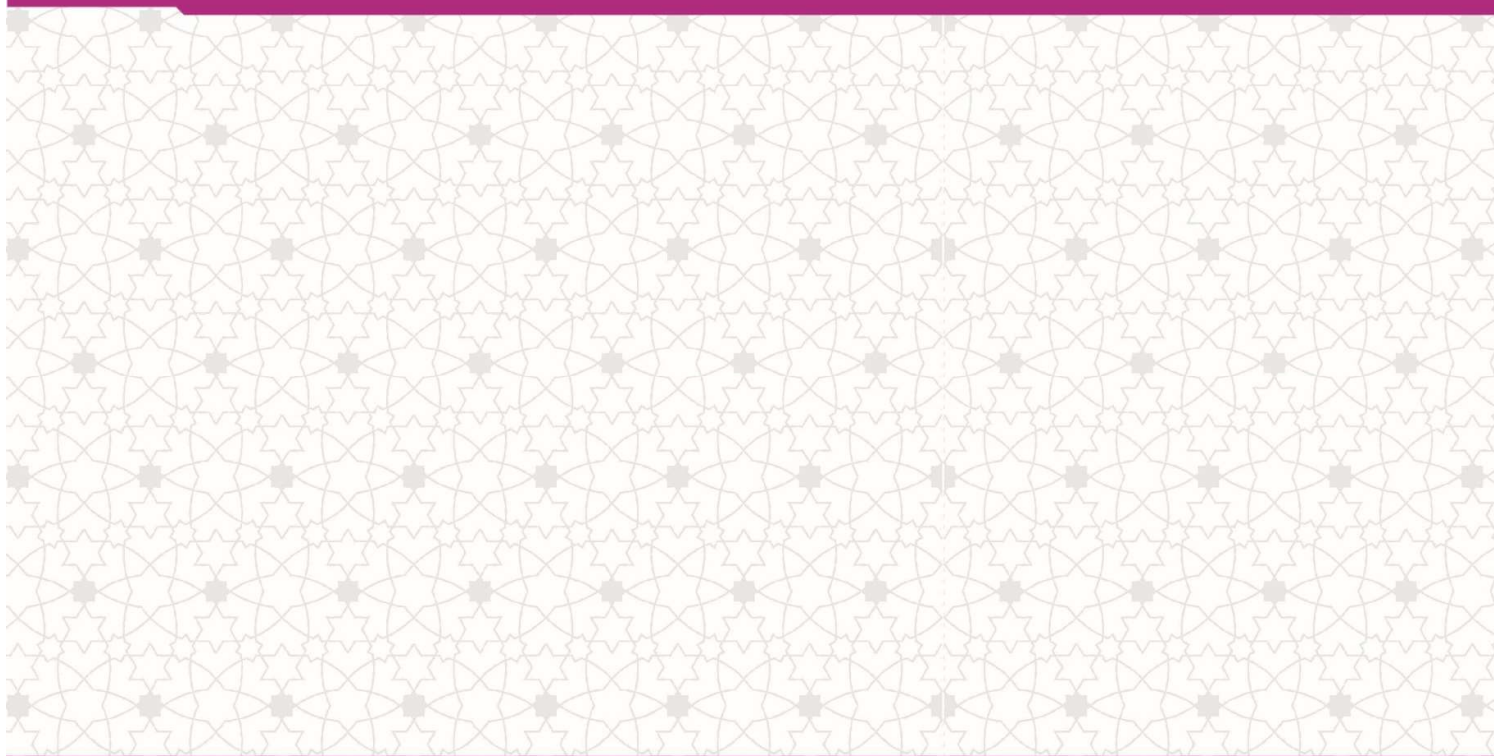

بررسی چالش‌ها و مسائل آموزش و پرورش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان و ارائه راهکارهای سیاستی

شماره مسلسل: ۲۱۴۰۹	شناسنامه گزارش
<p>عنوان گزارش: بررسی چالش‌ها و مسائل آموزش و پرورش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان و ارائه راهکارهای سیاستی</p> <p>نوع گزارش: طرح/لایحه □، نظارتی □، راهبردی ■، پیش‌نویس قانون □</p> <p>نام دفتر: مطالعات فرهنگی و آموزش (گروه آموزش و پرورش، فنی و حرفه‌ای)</p> <p>تهیه و تدوین کنندگان: حمید طریفی حسینی، محمدصادق عبداللهی</p> <p>ناظر علمی: موسی بیات</p> <p>اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز: مجتبی همتی فر (عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد)، محمدحسین سیستانی‌زاده (اندیشکده محیا)، روح‌الله عابدینی (مدیر گروه آموزش و پرورش اندیشکده ایتان)، فاطمه راغب (مدیر پژوهش‌های راهبردی دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش)، طیبه آماده (آموزگار شهر تهران)</p> <p>صفحه آرا: سیده فاطمه ابوطالبی</p> <p>ویراستار ادبی: زهره عطاردی</p> <p>واژه‌های کلیدی:</p> <ol style="list-style-type: none">۱. عدالت آموزش۲. آموزش و پرورش در شرایط جنگی۳. کیفیت آموزش <p>تاریخ شروع مطالعه: ۱۴۰۵/۰۱/۱۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۱/۲۹</p> 	

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده.....
۳	۱. مقدمه.....
۴	۲. مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل آموزش و پرورش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان.....
۴	۱-۲. کاهش زمان مؤثر آموزش.....
۴	۲-۲. افت کیفیت تدریس معلمان و کاهش عمق یادگیری دانش‌آموزان به دلیل محدودیت‌های تدریس مجازی، تلویزیونی و مکاتبه‌ای.....
۵	۳-۲. عدم دسترسی بخشی از دانش‌آموزان به آموزش‌های مجازی برخط و احتمالاً افزایش بازماندگی از تحصیل.....
۶	۴-۲. کاهش اعتبار ارزشیابی‌های پیشرفت تحصیلی در شیوه آزمون‌های مجازی.....
۶	۵-۲. تضعیف کارکردهای پرورشی و تربیتی در آموزش‌های غیرحضوری.....
۶	۶-۲. کاهش انگیزه تحصیلی و فشارهای روانی و عاطفی ناشی از جنگ برای معلمان و دانش‌آموزان.....
۷	۳. راهکارهای سیاستی و اجرایی ارتقا و تضمین کیفیت آموزش و پرورش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان.....
۷	۱-۳. پوشش ملی برای فراخواندن آحاد مردم و نهادها جهت همکاری در جبران عقب‌ماندگی‌های آموزشی.....
۷	۲-۳. ایجاد انعطاف‌های مدیریتی و تفویض اختیار به استان‌ها، مناطق و مدارس برای تصمیم‌گیری و تمشیت امور آموزشی و پرورشی.....
۷	۳-۳. بازنگری در برنامه درسی ملی متناسب با شرایط جنگ و اعطای اختیارات به مدارس و معلمان برای تنظیم محتواهای درسی به‌ویژه در ساحات تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی و تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی.....
۸	۴-۳. تدبیر جبران ساعات آموزشی از دست رفته به صورت متنوع و غیرمتمرکز (در هر روز و همچنین کلیت سال تحصیلی).....
۹	۵-۳. تأمین و تمهید الزامات و زیرساخت‌های آموزش مجازی و تنوع‌بخشی به روش‌ها و قالب‌های آموزش.....
۹	۶-۳. ایجاد انعطاف در شیوه‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و فراهم کردن امکان ترمیم نمره ارزشیابی پایانی برای دانش‌آموزان در آزمون‌های جبرانی شهریورماه.....
۱۰	۳-۷. تقویت ارائه خدمات حمایتی روان‌شناختی و مشاوره‌ای حضوری و غیرحضوری به دانش‌آموزان و خانواده‌ها.....
۱۱	۸-۳. الگوسازی از معلمان دلسوز و دارای خلاقیت.....
۱۲	۹-۳. استفاده از ظرفیت اجتماعات شبانه و همچنین کلاس‌های زیرزمینی و ایستگاه‌های مترو برای برگزاری حداقلی جلسات جبرانی و رفع اشکال.....
۱۳	۱۰-۳. طراحی و اجرای دوره آموزش جبرانی در تابستان جهت رفع عقب‌ماندگی‌ها و تعمیق و تثبیت یادگیری در دانش‌آموزان لازم‌التوجه.....
۱۳	۱۱-۳. آموزش و توانمندسازی معلمان و کادر مدرسه متناسب با شرایط بحران.....
۱۴	۱۲-۳. ارائه آموزش‌های لازم به والدین برای راهبری فرایند آموزش (طرح والد- معلم).....
۱۴	منابع و مأخذ.....

بررسی چالش‌ها و مسائل آموزش و پرورش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان و ارائه راهکارهای سیاستی

Doi: [10.22034/mrc.report.21409](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21409)

چکیده

استمرار آموزش در شرایط جنگ تحمیلی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های تاب‌آوری جامعه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. توقف آموزش حضوری مدارس از ۹ اسفند ۱۴۰۴ و انتقال فرایندهای آموزشی به بسترهای مجازی و شیوه‌های غیرحضوری، هرچند استمرار فرایند آموزش را فراهم کرده است، اما این امر مسائل و چالش‌های مهمی برای کیفیت آموزش، تعمیق یادگیری و عدالت آموزشی پدید آورده است که مانند دوران شیوع ویروس کرونا در صورت عدم تمهید سیاست‌های متناسب با این شرایط، آثار جبران‌ناپذیری برای نظام آموزشی کشور به‌دنبال خواهد داشت. مسائلی همچون کاهش زمان مؤثر آموزش در شیوه آموزش مجازی، محدودیت‌های روش شناختی آموزش‌های غیرحضوری و افت تعاملات آموزشی، محدودیت دسترسی بخش قابل توجهی از دانش‌آموزان به ابزارهای فناورانه، کاهش اعتبار ارزشیابی‌ها، و افزایش فشارهای روانی ناشی از جنگ، مجموعه‌ای از تهدیدهای جدی را برای دانش‌آموزان ایجاد کرده است؛ گزارش حاضر با تحلیل و تبیین مهم‌ترین مسائل مؤثر بر کیفیت آموزش در شرایط ناشی از جنگی تحمیلی رمضان، بر ضرورت سیاستگذاری فعال، انعطاف‌پذیر و مبتنی بر شرایط متغیر مناطق مختلف کشور تأکید می‌کند و چارچوبی از راهکارها و الزامات سیاستی را برای تضمین کیفیت آموزش و حفظ پیوستگی فرایند یاددهی-یادگیری و جلوگیری از نابرابری‌های آموزشی و افت تحصیلی دانش‌آموزان در این دوران ارائه می‌دهد.

خلاصه مدیریتی

بیان / شرح مسئله

استمرار آموزش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان و شرایط مشابه از دو سو حائز اهمیت است: نخست آن که در صورت هر گونه توقف در آموزش موجب کاهش عمق یادگیری دانش‌آموزان می‌شود و اثرات خود را در سال‌های تحصیلی آتی نیز نشان می‌دهد و ثانیاً به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های تاب‌آوری جامعه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر دارد. توقف آموزش حضوری مدارس از ۹ اسفند ۱۴۰۴ و انتقال فرایندهای آموزشی به بسترهای مجازی و شیوه‌های غیرحضوری، هرچند استمرار فرایند آموزش را فراهم نموده است اما آسیب‌هایی دارد که نیازمند رفع به‌جهت ارتقاء کیفیت آموزش

و رفع بی‌عدالتی‌های آموزشی است؛ به‌ویژه آن که در سال تحصیلی جاری توقف فرآیند آموزش حضوری به دلیل آلودگی‌های زیست‌محیطی، برودت هوا، ناترازی انرژی، شیوع بیماری‌ها و... بیش از سال‌های گذشته بوده است.

نقطه‌نظرات و یافته‌های کلیدی

توقف آموزش و پرورش حضوری دانش‌آموزان و انتقال فرآیندهای آموزشی به بسترهای مجازی و شیوه‌های غیرحضوری مسائل و چالش‌های مهمی برای کیفیت آموزش، تعمیق یادگیری و عدالت آموزشی پدید آورده که مهم‌ترین آن‌ها به قرار ذیل است:

۱. کاهش زمان مؤثر آموزش
۲. افت کیفیت تدریس معلمان و کاهش عمق یادگیری دانش‌آموزان به دلیل محدودیت‌های تدریس مجازی، تلویزیونی و مکاتبه‌ای
۳. عدم دسترسی بخشی از دانش‌آموزان به آموزش‌های مجازی برخط و احتمالاً افزایش بازماندگی از تحصیل
۴. کاهش اعتبار ارزشیابی‌های پیشرفت تحصیلی در شیوه آزمون‌های مجازی
۵. تضعیف کارکردهای پرورشی و تربیتی در آموزش‌های غیرحضوری
۶. کاهش انگیزه تحصیلی و فشارهای روانی و عاطفی ناشی از جنگ برای معلمان و دانش‌آموزان

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

با توجه به آسیب‌های برشمرده شده راهکارهای سیاستی، تقنینی و نظارتی ذیل که بخشی از آن‌ها به وزارت آموزش و پرورش مرتبط است و بخشی دیگر نیازمند همکاری و اقدام سایر نهادها و دستگاه‌ها می‌باشد، پیشنهاد می‌شود:

۱. پوشش ملی برای فراخواندن آحاد مردم و نهادها جهت همکاری در جبران عقب‌ماندگی‌های آموزشی
۲. ایجاد انعطاف‌های مدیریتی و تفویض اختیار به استان‌ها، مناطق و مدارس برای تصمیم‌گیری و تمشیت امور آموزشی و پرورشی
۳. بازنگری در برنامه درسی ملی متناسب با شرایط جنگ و اعطای اختیارات به مدارس و معلمان برای تنظیم محتواهای درسی به‌ویژه در ساحت تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی و تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی
۴. تدبیر جبران ساعات آموزشی از دست رفته به‌صورت متنوع و غیرمتمرکز (در هر روز و همچنین کلیت سال تحصیلی)
۵. تأمین و تمهید الزامات و زیرساخت‌های آموزش مجازی و تنوع‌بخشی به روش‌ها و قالب‌های آموزش
۶. ایجاد انعطاف در شیوه‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و فراهم کردن امکان ترمیم نمره ارزشیابی پایانی برای دانش‌آموزان در آزمون‌های جبرانی شهریورماه
۳. تقویت ارائه خدمات حمایتی روان‌شناختی و مشاوره‌ای حضوری و غیرحضوری به دانش‌آموزان و خانواده‌ها
۸. الگوسازی از معلمان دلسوز و دارای خلاقیت
۹. استفاده از ظرفیت اجتماعات شبانه و همچنین کلاس‌های زیرزمینی و ایستگاه‌های مترو برای برگزاری حداقلی جلسات جبرانی و رفع اشکال

۱۰. طراحی و اجرای دوره آموزش جبرانی در تابستان جهت رفع عقب‌ماندگی‌ها و تعمیق و تثبیت یادگیری در دانش‌آموزان لازم‌التوجه

۱۱. آموزش و توانمندسازی معلمان و کادر مدرسه متناسب با شرایط بحران

۱۲. ارائه آموزش‌های لازم به والدین برای راهبری فرایند آموزش (طرح والد- معلم)

۱. مقدمه

نظام‌های آموزشی در جهان معاصر از جمله حساس‌ترین نهادهای اجتماعی هستند که در برابر بحران‌های بزرگ، مانند جنگ و مخاصمات نظامی، دچار آسیب‌های جدی می‌شوند. با این حال، پایداری فعالیت‌ها و خدمات آموزشی به‌ویژه در عرصه آموزش عمومی در شرایط جنگ، حتی در شکل حداقلی به تقویت امید، آرامش و نظم روانی جامعه کمک کرده و یک عامل کلیدی برای تاب‌آوری اجتماعی است. جنگ و پیامدهای ناشی از آن می‌تواند آثار عمیقی بر نسل حاضر بگذارد که در صورت عدم سیاست‌گذاری مناسب و نبود مداخلات هدفمند، تبعات آن برای سال‌ها ادامه خواهد داشت. ارتقای سرمایه انسانی و افزایش نرخ بازدهی آموزش در آینده، وابسته به حفظ کیفیت یادگیری دانش‌آموزان در این برهه زمانی بوده و افت کیفیت آموزشی امروز به‌معنای کاهش کیفیت نیروی انسانی آینده کشور است. لذا، هرگونه وقفه جدی یا تضعیف کیفیت آموزش دانش‌آموزان می‌تواند کشور را در سال‌های آینده با مشکلات ساختاری توسعه مواجه کند. از تاریخ ۹ اسفند ۱۴۰۴، به دلیل تجاوز جنایتکارانه دشمن آمریکایی- صهیونیستی به کشور و ناامنی‌های ناشی از این تجاوز و احتمال به خطر افتادن امنیت دانش‌آموزان و کارکنان مدارس، آموزش حضوری مدارس در تمامی مناطق کشور متوقف و تمام فرایندهای آموزشی از طریق شبکه آموزشی دانش‌آموزی (شاد)، مدرسه تلویزیونی و در برخی مناطق از طریق ارسال بسته‌های آموزشی فیزیکی برای دانش‌آموزان پیگیری شده است. هرچند تلاش‌های وزارت آموزش و پرورش برای استمرار آموزش در این شرایط قابل توجه بوده است، اما مسائل و چالش‌های آموزش مجازی، مشکلات دسترسی به اینترنت یا ابزارهای الکترونیکی لازم برای بهره‌گیری دانش‌آموزان از این آموزش‌ها، جابه‌جایی یا مهاجرت اضطراری خانواده‌ها و افزایش تنش‌های روانی ناشی از جنگ برای دانش‌آموزان و خانواده‌ها، تهدیدهای جدی برای کیفیت آموزش و عمق یادگیری دانش‌آموزان ایجاد کرده‌اند. در چنین شرایطی، حفظ کیفیت آموزش و کاهش پیامدهای منفی این بحران در کنار استمرار آموزش، امری ضروری است. به‌ویژه آنکه در سال تحصیلی جاری زمان از دست رفته آموزش حضوری به دلیل افزایش تعطیلات پیش‌بینی‌ناپذیر ناشی از آلودگی‌های زیست‌محیطی، برودت هوا، ناترازی انرژی، شیوع بیماری‌ها و ... بیش از سال‌های گذشته بود؛ به‌نوعی که در برخی از مناطق همچون خوزستان عملاً عمده سال تحصیلی به صورت غیرحضوری برگزار شده است. در این شرایط گزارش حاضر با تحلیل همه‌جانبه وضعیت موجود، تلاش می‌کند تصویری دقیق از ابعاد مسئله و الزامات سیاستی لازم برای تضمین کیفیت آموزش در این دوران ارائه دهد.

۲. مهم‌ترین چالش‌ها و مسائل آموزش و پرورش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان

در ادامه برخی از مهم‌ترین مسائل و چالش‌های نظام آموزش و پرورش در شرایط جنگ تحمیلی رمضان به‌منظور شناسایی نقاط مسئله‌مند و ارائه راهکارهای سیاستی و اجرایی مرور شده است:

۲-۱. کاهش زمان مؤثر آموزش

در برنامه درسی ملی، زمان مورد نیاز برای پوشش محتوای درسی، ۹۲۵ ساعت برای دوره ابتدایی، ۱۱۱۰ ساعت برای متوسطه اول، ۱۲۹۵ ساعت برای متوسطه دوم نظری و ۱۴۸۰ ساعت برای شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش، همراه با ۱۰۰ ساعت فعالیت تکمیلی و اقتضایی همچنین در همه پایه‌ها (۵۰ ساعت برای فعالیت‌های خارج از کلاس و ۵۰ ساعت متناسب با شرایط و اقتضات محیطی در اختیار استان‌ها، مناطق و مدارس) تعیین شده است [۱]. جایگزینی آموزش حضوری با آموزش مجازی، به‌ویژه در بستر سامانه شاد که با محدودیت ظرفیت کاربری و ضرورت زمان‌بندی ورود دانش‌آموزان مواجه است، عملاً مدت زمان آموزش روزانه برخط را به حدود ۲ ساعت در روز تقلیل داده و موجب کاهش بیش از ۶۰ درصدی زمان استاندارد آموزش شده است. بر این اساس، با در نظر گرفتن آغاز آموزش مجازی از ۱۰ اسفندماه ۱۴۰۴ و استمرار آن تا پایان اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۵ و با در نظر گرفتن سهمیه دوساعته آموزش برخط برای هریک از دوره‌های تحصیلی توسط وزارت آموزش و پرورش در سامانه شاد، شاهد کاهش تقریبی ۱۳۵ ساعت آموزش در دوره ابتدایی، ۱۸۰ ساعت در دوره متوسطه اول و دوم نظری و ۲۷۰ ساعت در شاخه‌های مهارتی به شیوه آموزش مجازی برخط خواهیم بود. این میزان کاهش، در کنار کاهش مدت آموزش ناشی از تعطیلی‌های مکرر به‌دلیل آلودگی و برودت هوا یا کمبود انرژی در ماه‌های گذشته، در مجموع شکاف قابل ملاحظه‌ای میان ساعات آموزش تحقق‌یافته و ساعات استاندارد آموزش ایجاد کرده و تحقق اهداف برنامه درسی در طول سال تحصیلی را با چالش‌های جدی روبه‌رو می‌سازد. این مسئله برای سال‌های پایانی دوره متوسطه که دانش‌آموزان در معرض آزمون‌های نهایی و کنکور سراسری هستند، مهم‌تر می‌باشد؛ چراکه حجم محتوای آزمون‌ها از قبل مشخص است، درحالی‌که به‌دلیل کاهش زمان آموزش، برخی سرفصل‌ها در واقعیت حذف می‌شوند یا با کیفیت پایین تدریس خواهند شد؛ در نتیجه از آنجاکه دانش‌آموزان فرصت جبران نخواهند داشت، همراه با فشار روانی خواهد بود و چالش‌های یادگیری نیز مضاعف می‌شود.

۲-۲. افت کیفیت تدریس معلمان و کاهش عمق یادگیری دانش‌آموزان به‌دلیل محدودیت‌های تدریس

مجازی، تلویزیونی و مکاتبه‌ای

آموزش مجازی، تلویزیونی و مکاتبه‌ای به‌واسطه فقدان تعاملات عمیق و مستمر میان معلم و دانش‌آموز، امکان تحقق پایش آموزشی، اصلاح و بازخورد لحظه‌ای را به‌شدت کاهش داده و باعث ازهم‌گسیختگی برنامه‌های درسی و عدم انسجام روش‌های تدریس می‌شوند. اثر این اختلالات در دوره ابتدایی به مراتب شدیدتر است، زیرا یادگیری در این

مرحله عمدتاً مبتنی بر تعامل حضوری، تقویت مهارت‌های پایه، مشاهده‌پذیری رفتارهای یادگیری و تعاملات تربیتی نزدیک است. همچنین آموزش مجازی دانش‌آموزان استثنایی به‌ویژه در برخی از گروه‌ها مانند دانش‌آموزان طیف اوتیسم بسیار سخت و در عمل ناکارآمد است. در دوره متوسطه نیز دانش‌آموزان شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش بیشترین آسیب را تجربه می‌کنند، چراکه بخش عمده‌ای از برنامه درسی آنان به آموزش‌های کارگاهی، مهارت‌محور و عملی وابسته است و امکان جایگزینی مؤثر برای این تجارب در بسترهای مجازی یا مبتنی بر رسانه وجود ندارد. استمرار چنین محدودیت‌هایی، شکاف عدالت آموزشی را تعمیق بخشیده و کیفیت آموزشی و تحقق عدالت آموزشی را با تهدیدهای جدی مواجه می‌سازد.

۳-۲. عدم دسترسی بخشی از دانش‌آموزان به آموزش‌های مجازی برخط و احتمالاً افزایش بازماندگی از

تحصیل

براساس گزارش‌های ارائه شده [۲] زیرساخت‌های فعلی پلتفرم شاد امکان پشتیبانی از تقریباً ۱۲ میلیون نفر از حدود ۱۶ میلیون دانش‌آموز را به‌صورت پراکنده و برنامه‌ریزی شده و حدود ۲ میلیون دانش‌آموز را به‌طور هم‌زمان دارد. فارغ از مشکلات مربوط به پایداری اینترنت و مشکلات مرتبط با ورود هم‌زمان دانش‌آموزان و عدم پشتیبانی مناسب سامانه شاد از برگزاری کلاس‌ها و ارسال و دریافت پیام در ساعات آموزشی تعیین شده برای هر یک از دوره‌های تحصیلی و با لحاظ کردن بخشی از دانش‌آموزان مدارس غیردولتی که ممکن است از سایر سکوهای اختصاصی خود برای آموزش استفاده کرده باشند، حداقل ۲ میلیون نفر از دانش‌آموزان به‌دلایل مختلف همچون عدم دسترسی به ابزارهای فناورانه یا اینترنت مناسب از امکان اتصال به سامانه شاد و استفاده از ۲ ساعت آموزش مجازی برخط معلمان خود نیز محروم شده و در حالت خوش بینانه آموزش برخی از دروس آنها از طریق مدرسه تلویزیونی و همچنین محتوای آموزشی مکاتبه‌ای صورت گرفته است. این شکاف دسترسی به آموزش‌های برخط در صورت نبود مداخلات سیاستی مناسب و مواجهه فعالانه تصمیم‌گیران می‌تواند منجر به تعمیق نابرابری آموزشی و تبعات بلندمدت آموزشی شود. در رسیدگی به این مسئله بررسی پراکندگی جنسیتی، جغرافیایی، طبقه اجتماعی و فرهنگی و ... دانش‌آموزان می‌تواند تصور دقیق‌تری از آسیب‌ها و شناخت ابعاد و پیامدهای آنها بدهد. برای مثال احتمالاً طبقات اقتصادی ضعیف‌تر و مناطق روستایی به‌دلیل محدودیت دسترسی به ابزار و زیرساخت آموزش مجازی از یک‌سو و اولویت یافتن کمک اقتصادی به خانواده در قالب کار (کشاورزی و ...) مانع این حضور بوده و در این صورت، احتمال ترک تحصیل ایشان را نیز در آینده به‌صورت قابل توجهی افزایش می‌دهد.

۴-۲. کاهش اعتبار ارزشیابی‌های پیشرفت تحصیلی در شیوه آزمون‌های مجازی

در شیوه آموزش‌های غیرحضوری و مجازی، نظام سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دچار چالش‌های جدی می‌شود. نبود امکان برگزاری آزمون‌های حضوری، حذف آزمون‌های هماهنگ در برخی از پایه‌های تحصیلی براساس سیاست اعلام شده از سوی وزارت آموزش و پرورش، کاهش نظارت آموزشی و دشواری کنترل تقلب در آزمون‌های مجازی، بسترساز کاهش اعتبار ارزشیابی دانش‌آموزان می‌شود. این امر پیامدهایی مانند کاهش اعتماد عمومی به خروجی‌های نظام آموزش و پرورش، تضعیف معیارهای سنجش کیفیت تحصیلی، ارتقای بدون شایستگی و افزایش بی‌سوادی پنهان در دانش‌آموزان را تشدید می‌کند.

۵-۲. تضعیف کارکردهای پرورشی و تربیتی در آموزش‌های غیرحضوری

مدرسه محیطی اجتماعی است که در آن مهارت‌های ارتباطی، عاطفی و اخلاقی و همچنین سبک و شیوه زندگی دانش‌آموزان با آهنگ و مقررات حضور در مدرسه تا حد قابل توجهی شکل می‌گیرد و اصلاح می‌شود. در شرایط موجود کشور، هرچند فضای جنگی حاکم، موقعیت‌ها و فرصت‌های تربیتی کم‌نظیری برای تربیت اعتقادی و اخلاقی و تربیت سیاسی و اجتماعی و انقلابی دانش‌آموزان فراهم کرده است، اما آموزش‌های غیرحضوری تا حد زیادی اثرگذاری فعالیت‌های پرورشی ساختارمند مدارس را کم‌رنگ کرده و فعالیت‌های فرهنگی، هنری، ورزشی و مهارت‌های زندگی به حاشیه می‌روند. کم‌رنگ شدن این مؤلفه‌های پرورشی و تربیتی، پیامدهای بلندمدتی برای تربیت اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی دانش‌آموزان امروز، به‌ویژه آنهایی که بنا بر هر دلیلی امکان و فرصت حضور در تجمعات شبانه سراسر کشور را ندارند، خواهد داشت.

۶-۲. کاهش انگیزه تحصیلی و فشارهای روانی و عاطفی ناشی از جنگ برای معلمان و دانش‌آموزان

جنگ به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر انگیزه تحصیلی و سلامت روان دانش‌آموزان، خانواده‌ها و معلمان اثر می‌گذارد. استرس ناشی از حملات، جابه‌جایی، ترس از آینده، فقدان امنیت و حتی از دست دادن اعضای خانواده، فرایند یادگیری برای دانش‌آموزان را مختل می‌کند. در چنین شرایطی، مدرسه و نظام آموزشی به یک پناهگاه روانی تبدیل می‌شود، اما هنگامی که این نهاد نیز دچار اختلال در کارکردهای خود باشد، تنش روانی دانش‌آموزان و به تبع خانواده آنان تشدید می‌شود.

ازسوی دیگر تنهایی و کار بیشتر معلمان در بستر مجازی که اختلالات فنی هم آن را تشدید می‌کند، فشار روانی بر ایشان را بیشتر می‌کند؛ به‌ویژه آن که هیچ‌گونه عامل جبران و تقویت انگیزه نیز وجود ندارد. همچنین برخی از معلمان نیز در جدافتادگی از محیط حضوری کار، دچار بی‌انگیزگی و افت آمادگی ذهنی و روانی می‌شوند. براساس آموزه‌های بهسازی سرمایه انسانی، گرد هم آمدن کادر مدرسه و تعامل حضوری با همکاران و دانش‌آموزان باعث تقویت روحیه ایشان خواهد شد و زمینه تبادل تجربه و هم‌فکری و ... را پیش می‌آورد.

۳. راهکارهای سیاستی و اجرایی ارتقا و تضمین کیفیت آموزش و پرورش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان

با توجه به چالش‌های ایجاد شده در ادامه تلاش خواهد شد تا نکاتی سیاستی و اجرایی به‌منظور ارتقای کیفیت آموزش و پرورش عمومی در شرایط جنگ تحمیلی رمضان ارائه شود. بخشی از موارد برشمرده شده مستقیماً به وزارت آموزش و پرورش مرتبط است و بخشی دیگر نیازمند همکاری و اقدام سایر نهادها و دستگاه‌ها می‌باشد.

۳-۱. پویش ملی برای فراخواندن آحاد مردم و نهادها جهت همکاری در جبران عقب‌ماندگی‌های آموزشی

آن‌گونه که در صحنه دفاع از کشور به قول رهبر شهید انقلاب مردم مبعوث شده و با حضور چشمگیر در میدان بخش بزرگی از پیروزی ایران را رقم زده‌اند، در عرصه آموزش و پرورش نیز می‌توان با فراخواندن آحاد مردم جهت همکاری در جبران عقب‌ماندگی‌های آموزشی از این حضور بهره برد. در این خصوص پیشنهاد می‌شود با تعریف پویشی ملی گروه‌های مختلف از جمله معلمان و اساتید بازنشسته، اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی و آموزشی، پژوهشگران، دانشجویان، نیروهای جهادی، اعضای بسیج اساتید و فرهنگیان، کارمندان دولت و آحاد مردم مشتاق و توانمند را به همکاری با نظام آموزش و پرورش و معلمان برای مقابله با افت کیفیت آموزشی فراخواند. در این امر می‌توان با دستورالعملی که از سوی وزارت آموزش و پرورش ارائه شود، مدارس خانگی، محله‌ای، فامیلی و... را با استفاده از ظرفیت‌های مختلف (از جمله ظرفیت مساجد، منازل شخصی، دوره‌های فامیلی، غرفه‌های اختصاصی در حاشیه تجمع‌های شبانه و مکان‌ها امن) شکل داد تا افراد واجد شرایط برای دانش‌آموزان کلاس‌های جبرانی تشکیل دهند و عقب‌ماندگی‌های آموزشی را رفع کنند. همچنین ادارات، دانشگاه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای کشور نیز می‌توانند با توجه به دورکار شدن کارمندان و اعضای هیئت علمی بخشی از موظفی شغلی آنان را همسو با این پویش تعریف کنند. لازمه این امر باور به توانمندی مردم و مردمی‌سازی امور است. تنظیم‌گری این مدارس و نظارت بر این پویش نیز می‌تواند از سوی معلمان سراسر کشور با هدایت ادارات آموزش و پرورش شهرستان‌ها صورت پذیرد.

۳-۲. ایجاد انعطاف‌های مدیریتی و تفویض اختیار به استان‌ها، مناطق و مدارس برای تصمیم‌گیری و تمشیت

امور آموزشی و پرورشی

با توجه به تفاوت شدت و گستره جنگ تحمیلی و درگیری‌ها در مناطق مختلف کشور، یکی از الزامات اساسی تضمین تداوم و کیفیت آموزش در شرایط جنگ ایجاد انعطاف‌های مدیریتی و تفویض اختیار به استان‌ها، مناطق و مدارس برای راهبری و تمشیت امور آموزش و پرورش است. تمرکززدایی از تصمیم‌گیری می‌تواند شامل موارد ذیل باشد:

- نحوه تشکیل کلاس‌ها؛
- تنظیم زمان‌بندی آموزش (طول روز و ساعات آموزش و سال تحصیلی)؛
- شیوه‌های ارزشیابی و سنجش؛

- برنامه‌ریزی دوره‌های جبرانی؛
- محتوا و قالب فعالیت‌های پرورشی و تربیتی (لغو کلیه ابلاغیه‌های پیشین و اعطای اختیارات به مدارس)؛
- محتوای آموزشی به‌ویژه در ساحات تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی و تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی.

این تفویض اختیار امکان واکنش سریع و اجرای راه‌حل‌های متناسب با شرایط متغیر امنیتی و واقعیت‌های میدانی جنگ و سطح تنش و درگیری در منطقه خود را فراهم می‌کند. درعین‌حال، نظارت هوشمند سطح ملی و تعیین استانداردها و چارچوب‌های یکپارچه، مانع از بروز نابرابری‌های شدید میان مناطق شده و انسجام سیاستی را حفظ می‌کند. لذا ترکیبی از اختیار محلی و هدایت مرکزی، می‌تواند به مدیریت کارآمد آموزش و بهبود کیفیت یادگیری دانش‌آموزان در شرایط جنگی کمک کند؛ به‌عنوان مثال توصیه می‌شود به‌جای ابلاغیه‌هایی از ستاد به استان‌ها و الزام به انجام راهکارهایی یکسان در سراسر کشور، صرفاً شاخص‌هایی عملکردی و مشوق‌هایی مالی (همچون تفاوت در پرداخت حق‌التدریس، امتیازات ویژه در رتبه‌بندی معلمان و ارزیابی‌های سالیانه) تعریف شود تا معلمان و مدارس به اختیار و متناسب با شرایط بوم و جغرافیای خود به سمت خلاقیت، نوآوری و ابتکار در حفظ و ارتقای کیفیت فرایند آموزش مایل شوند.

۳-۳. بازنگری در برنامه درسی ملی متناسب با شرایط جنگ و اعطای اختیارات به مدارس و معلمان برای تنظیم محتواهای درسی به‌ویژه در ساحات تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی و تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی

شرایط جنگی کشور موقعیت‌ها و عرصه‌های تربیتی جدیدی به‌ویژه برای تربیت اعتقادی و اخلاقی و تربیت سیاسی و اجتماعی و انقلابی دانش‌آموزان خلق کرده است و در این شرایط قطع یقین نمی‌توان برنامه درسی ملی را همچون شرایط عادی جلو برد؛ به خصوص آنکه با توجه به تجاوز استکبار جهانی به خاک کشورمان، برانگیختن روحیه جهاد و ایثار در آحاد ملت، مزدوری برخی از فارسی‌زبانان برای دشمن ایران و ... موقعیت‌هایی ویژه برای تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی، اجتماعی و سیاسی دانش‌آموزان فراهم آورده است که تا پیش از این ارائه این آموزش‌ها صرفاً به‌صورت تئوری قابل بیان بود. حضور و کنشگری دانش‌آموزان در کنار سایر اقشار جامعه در خیابان‌ها و میدانی شهرها در حمایت و دفاع از کشور، فرصتی بی‌نظیر برای کسب تجارب تربیتی اصیل و میدانی به‌ویژه در جهت تقویت انسجام اجتماعی و هویت ملی توسط دانش‌آموزان است.

ازسوی دیگر آموزش‌های متنوعی برای دانش‌آموزان (به‌خصوص در سناریوهای تداوم بلندمدت جنگ) نیاز است که انتظار می‌رود وزارت آموزش و پرورش به این عرصه‌ها ورود کند. لذا ضروری است در برنامه درسی ملی و محتواهای آموزشی ارائه شده تغییراتی ایجاد شود. این تغییرات باید با تأکید بر تفویض اختیار به معلمان در حوزه انتخاب محتوا و قالب آموزشی، شیوه‌های ارزشیابی و همچنین حذف کتاب‌محوری باشد.

برخی از کشورهای دنیا در شرایط کرونا و بحران‌های مشابه این بازنگری را تجربه کرده‌اند. به‌عنوان مثال فنلاند در دوره همه‌گیری کرونا برنامه درسی چارچوب ملی برای آموزش اجباری را به‌روزرسانی کرد که شامل فهرستی از دانش و مهارت‌های مربوط به شایستگی دیجیتال، مدیریت داده‌ها و مدیریت اطلاعات بود [۴].

در کنار بازنگری در سند برنامه درسی ملی و تطابق با وضع موجود و واسپاری اختیارات بیشتر به مدارس، اشاعه تجربیات خلاقانه و بسته‌های محتوایی مکمل تولید شده توسط کادر مدارس و سایر مجموعه‌های فرهنگی و آموزشی در سراسر کشور نیز به‌منظور الگوسازی از خلاقیت‌های شکل گرفته دارای اهمیت است که بدین‌منظور می‌توان از ظرفیت رسانه‌ها و صدا و سیما (به‌ویژه شبکه‌های پویا، امید و آموزش) بهره برد.

۴-۳. تدبیر جبران ساعات آموزشی از دست رفته به‌صورت متنوع و غیرمتمرکز (در هر روز و همچنین کلیت سال تحصیلی)

هرچند براساس سند [برنامه درسی ملی](#) سال تحصیلی از اول مهرماه هر سال شروع و تا پایان شهریورماه سال بعد ادامه خواهد داشت؛ اما براساس [قانون بازگشایی مدارس در اول مهرماه هر سال](#) (مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۳۷۶/۶/۱۸) بازه زمانی آموزش رسمی تا پایان اردیبهشت‌ماه بوده و خردادماه برای برگزاری امتحانات در نظر گرفته شده است. با توجه به محدود شدن آموزش‌های روزانه مجازی به حداکثر ۲ ساعت در سامانه شاد، برای جبران کاهش زمان آموزش، پیشنهاد می‌شود با مجوز مجلس شورای اسلامی یا مصوبه شورای هماهنگی سران قوا بازه زمان آموزش سال تحصیلی متناسب با اقتضائات هریک از پایه‌ها و دوره‌های تحصیلی و با رویکرد انعطاف‌پذیری و تفویض اختیارات لازم به استان‌ها حداقل ۱ تا ۲ ماه (تا پایان خرداد یا تیرماه) استمرار داشته باشد و ثبت نمرات دانش‌آموزان ابتدایی و امتحانات دانش‌آموزان سایر دوره‌های تحصیلی پس از این بازه شروع شوند.

همچنین به‌منظور جبران نواقص زیرساخت‌ها می‌توان طول روز تحصیلی را به‌جای ۲ ساعت به‌صورت ادواری به چهار ساعت افزایش داد (۲ ساعت روز و ۲ ساعت عصر یا شب). این سیاست در دوره کرونا در برخی از کشورهای دنیا تجربه شد؛ به‌عنوان نمونه در این دوره بریتانیا ضمن تفویض اختیار، به مدارس توصیه کرد با کوتاه کردن تعطیلات تابستانی و سازماندهی اقامت دانش‌آموزان در اردوهای تابستانی، سال تحصیلی را تمدید و همچنین روز مدرسه را برای جبران بخشی از مطالب آموزشی از دست رفته، طولانی‌تر کنند [۴]. در دهه ۷۰ شمسی، در ایران نیز تجربه کلاس‌های جبرانی در طول سال تحصیلی وجود دارد که کلاس‌های عصرانه علاوه بر کلاس‌های روز در همه مدارس اجرا می‌شد. تفصیل روز آموزشی شاید برای همه مناطق کشور قابل اجرا نباشد؛ اما در صورت تفویض اختیار به استان‌ها، برای بسیاری از مناطق و موقعیت‌ها توصیه خوبی است که می‌تواند جعبه ابزار تصمیم‌گیری مدیران را غنی‌تر کند.

۵-۳. تأمین و تمهید الزامات و زیرساخت‌های آموزش مجازی و تنوع‌بخشی به روش‌ها و قالب‌های آموزش به‌منظور تخصیص زمان استاندارد آموزش هریک از دوره‌های تحصیلی و تدریس معلمان طبق جدول برنامه درسی روزانه (مثلاً ۶ ساعت برای دوره اول متوسطه) در قالب آموزش مجازی برخط و افزایش کیفیت آموزش به این شیوه و

با توجه به جمعیت ۱۶ میلیونی دانش‌آموزان، کمبودهای زیرساختی سامانه شاد برای پشتیبانی از ورود هم‌زمان دانش‌آموزان و ارائه خدمات برخط آموزشی و با در نظر گرفتن الزامات پدافند غیرعامل از جمله ضرورت پراکنده کردن زیرساخت‌های حیاتی و مراکز داده آموزش مجازی با حفظ ساختار شبکه‌ای آنها، پیشنهاد می‌شود با قید فوریت زیرساخت‌های سخت‌افزاری سامانه شاد از جمله سرورهای مورد نیاز آن با استقراض دولت از صندوق توسعه ملی تأمین و در مراکز داده امن جایابی شوند.

همچنین با در نظر گرفتن اصول پدافند غیرعامل می‌توان سیاست تنوع‌بخشی به زیرساخت‌های آموزش مجازی را در دستور کار قرار داد و از زیرساخت سایر سکوها و پیام‌رسان‌های ملی نیز برای آموزش مجازی برخط بخشی از دانش‌آموزان استفاده کرد.

همچنین در این راستا، ارائه بسته‌های اینترنت رایگان برای دانش‌آموزان و معلمان، در اختیار قرار دادن ابزارهای هوشمند ارزان‌قیمت در قالب بسته‌های حمایتی به خانواده‌های کم‌درآمد و آموزش و توانمندسازی معلمان برای اجرای آموزش‌های مجازی برخط می‌تواند در دستور کار قرار گیرد.

ازسویی با توجه به اینکه در بسیاری از موارد لزوم برگزاری آموزش به‌صورت مجازی اجتناب‌ناپذیر است، می‌توان ابزارهایی را برای افزایش کیفیت آموزش در فضای مجازی به‌کار برد. به‌عنوان مثال در پلتفرم شاد، قابلیت کلاس مجازی به‌دلیل بهره‌مندی از امکاناتی همچون تخته مجازی و فضای تعاملی می‌تواند بسیار در افزایش کیفیت آموزش مؤثر باشد؛ اما از آنجاکه فعال‌سازی آن نیازمند هزینه ازسوی مدیر مدرسه است، عمدتاً مورد استفاده قرار نمی‌گیرد و در مواردی نیز اساساً کادر مدرسه از وجود چنین قابلیت‌بی‌اطلاع است و در نتیجه این ابزار مفید برای معلمان فعال نمی‌شود.

البته باید توجه داشت که تقلیل معنای آموزش مجازی به تدریس برخط معلمان در پلتفرم شاد، آسیب بزرگی در سال‌های گذشته بوده است. در حال حاضر نمونه‌هایی از آموزش‌های استاندارد غیربرخط با قابلیت شخصی‌سازی آموزش، ارزشیابی کارآمد، آزمایش برخط و ... با استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی و برخی پلتفرم‌ها و سایت‌های آموزشی وجود دارد که قابل‌اعتناتر و کم‌هزینه‌تر نیز می‌باشند؛ اما متأسفانه به‌دلایل مختلف مورد توجه معلمان نمی‌باشد و وزارت آموزش و پرورش نیز فرهنگ‌سازی و آموزش لازم برای بهره‌برداری از این شیوه‌های متنوع را صورت نداده است که می‌توان با قید فوریت و با استفاده از ظرفیت‌هایی همچون شبکه رشد در دستور کار قرار گیرد و آموزش‌های لازم نیز به معلمان ارائه شود.

۳-۶. ایجاد انعطاف در شیوه‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و فراهم کردن امکان ترمیم نمره

ارزشیابی پایانی برای دانش‌آموزان در آزمون‌های جبرانی شهریورماه

با توجه به متفاوت بودن وضعیت امنیتی و شدت حملات دشمن در مناطق مختلف کشور با تفویض اختیارات لازم به استان‌ها و مناطق آموزشی، شیوه اجرای ارزشیابی پایانی اعم از حضوری، مجازی، ترکیبی و ارزشیابی‌های فرایندی طول سال تحصیلی، برای دروس تمام دوره‌های تحصیلی به‌جز دروس دارای آزمون نهایی در پایه دوازدهم، با رعایت اصول

ایمنی و حفظ سلامت دانش‌آموزان و معلمان به ادارات کل آموزش و پرورش استان‌ها و ادارات آموزش و پرورش شهرستان‌ها و مناطق تفویض شود. با توجه به مجازی بودن آموزش، برای دانش‌آموزان ابتدایی و دوره متوسطه اول، لازم است ارزشیابی‌هایی طراحی شود که بتواند نقاط ضعف ایشان را به خودشان، والدین، معلمان و نظام آموزشی نشان دهد. این ارزشیابی‌ها می‌تواند به برنامه‌ریزی برنامه‌های جبرانی شخصی یا مدرسه‌ای کمک شایانی کند.

همچنین می‌توان ضمن برگزاری دوره آموزش جبرانی در تابستان که شرح آن در پیشنهادهای آتی خواهد آمد، ارزشیابی پایانی این دوره در نوبت شهریورماه برگزار و نتایج آن، با تأثیر مثبت جایگزین نمره قبلی شود که در این خصوص می‌توان از ظرفیت **مصوبه ۱۰۱۴ مورخ ۱۴۰۱/۳/۲۳ شورای عالی آموزش و پرورش** در خصوص نحوه جبران عقب‌ماندگی تحصیلی دانش‌آموزان در دوره کرونا استفاده کرد که در این راستا شورای عالی آموزش و پرورش می‌تواند مصوبه مذکور را به شرایط جنگی امروز نیز تعمیم دهد.

در خصوص امتحانات نهایی پایه یازدهم نیز پیشنهاد می‌شود این امتحانات در سال تحصیلی کنونی به صورت داخلی و با تفویض اختیارات لازم به استان‌ها از نظر شیوه برگزاری انجام شوند و در فرصت مناسب تا قبل از فارغ‌التحصیلی در پایه دوازدهم امکان شرکت در آزمون‌های نهایی و تولید سابقه تحصیلی به صورت فوق‌العاده، برای آنها فراهم شود. همچنین از آنجاکه برخی از خانواده‌ها به دلایل مختلف از شهرهای خود جابه‌جا شده‌اند باید با تدابیر ویژه و منوط به شرایطی خاص، مجوزهای لازم برای شرکت در آزمون‌های سایر حوزه‌ها به دانش‌آموزان اعطا شود تا حتی‌الامکان از مسافرت و جابه‌جایی‌های غیرضرور پرهیز شود.

همچنین با توجه به ضرورت امتحانات نهایی برای تولید سابقه تحصیلی دانش‌آموزان سال دوازدهم جهت شرکت در کنکور سراسری سال ۱۴۰۵ و به جهت جلوگیری از مشکلات ثانویه برای برگزاری کنکور سراسری، امتحانات نهایی دانش‌آموزان پایه دوازدهم و با توجه به شرایط و سناریوهای استمرار جنگ به تأخیر افتاده، و با تمهید الزامات ایمنی لازم برای برگزاری حضوری این امتحانات (از جمله تدارک و آماده‌سازی مکان‌های امن همچون متروها، پناهگاه‌های زیرزمینی، پارکینگ‌های طبقاتی دارای تهویه مناسب و ...) به صورت حضوری حداکثر تا مردادماه برنامه‌ریزی شوند. جهت کوتاه کردن زمان برگزاری حضوری آزمون‌های نهایی پایه دوازدهم و تسریع در فرایند تصحیح آنها می‌توان از آزمون‌های چهارگزینه‌ای استاندارد در کنار آزمون‌های تشریحی استفاده کرد.

۷-۳. تقویت ارائه خدمات حمایتی روان‌شناختی و مشاوره‌ای حضوری و غیرحضوری به دانش‌آموزان و

خانواده‌ها

برای بهبود انگیزه‌ها و کاهش استرس و تنش‌های روانی و حمایت از سلامت روان دانش‌آموزان به‌ویژه در مناطق با درگیری‌های شدید، ضرورت دارد با فعال‌سازی ظرفیت مشاورین مدارس و مراکز مشاوره موجود در آموزش و پرورش و خارج از آن، ضمن گسترش خدمات مشاوره‌ای غیرحضوری به صورت برخط و تلفنی به دانش‌آموزان و خانواده‌های آنها، تیم‌های مشاوره‌ای سیار و داوطلب درون و برون آموزش و پرورش جهت ارائه خدمات حضوری و بالینی روان‌شناختی به دانش‌آموزان و خانواده‌ها در مناطق آسیب‌دیده و تجمعات شبانه مردمی را سازماندهی کرد. همچنین

تهیه محتواها و بسته‌های استاندارد روانشناختی و مشاوره‌ای با مشارکت آموزش و پرورش و دیگر نهادهای ذی‌ربط همچون سازمان نظام روان‌شناسی برای استفاده دانش‌آموزان و خانواده‌ها و توزیع از طریق رسانه‌ها و فضای مجازی می‌تواند در دستور کار قرار گیرد.

نکته‌ای مهم در خصوص ارائه خدمات مشاوره‌ای آن است که در حال حاضر ظرفیت این خدمات عمدتاً به سمت دانش‌آموزان آسیب‌دیده از جنگ جهت پیدا کرده است. درحالی‌که نیاز است بخشی از ظرفیت مشاوره به برنامه‌ریزی تحصیلی دانش‌آموزان برای رسیدن به برنامه شخصی جبرانی اختصاص یابد. بخشی

از این ظرفیت نیز باید به کادر مدرسه اختصاص یابد؛ چون معلم و مدیری که خودش تحت فشار روانی و ترس و تردید شناختی است، نمی‌تواند نقش خودش را در خانواده شخصی و کلاس و مدرسه درست انجام دهد. می‌توان در موارد عمومی، برنامه‌های تلویزیونی هم تدبیر شود.

۸-۳. الگوسازی از معلمان دلسوز و دارای خلاقیت

در حال حاضر بسیاری از معلمان دلسوز و دارای خلاقیت دست به ابتکاراتی برای جبران نواقص آموزش‌های غیر حضوری زده‌اند. متأسفانه در سیستم متمرکز آموزش و پرورش ایران این خلاقیت‌ها دیده نمی‌شود و امکان بسط و گسترش آنها وجود ندارد؛ لذا نیاز است ضمن تفویض اختیار گسترده‌ای که در پیشنهاد نخست این بخش آمد، بسترسازی‌های لازم برای شناسایی و گسترش خلاقیت‌های معلمان دلسوز و دارای ابتکار انجام پذیرد و همچنین بسترهایی فراهم آید که معلمان سراسر کشور بتوانند در خصوص شیوه‌های آموزش و خلاقیت‌های خود با یکدیگر گفت‌وگو نمایند و ایده‌هایشان را به اشتراک بگذارند.

به‌عنوان نمونه در روزهایی که آموزش غیرحضوری جریان دارد، آقای عبدالحمید شایگان، معلم دلسوزی از شهرستان مانه استان خراسان شمالی، خانه خود را به کلاس درس تبدیل کرده تا دانش‌آموزانش از آموزش حضوری محروم نمانند. آن‌طور که در گزارش‌های خبری آمده است، این معلم به‌دلیل آنکه آموزش غیرحضوری در منطقه آنها به‌دلایل مختلفی همچون پایین بودن سرعت اینترنت و نداشتن گوشی تلفن مناسب به سختی انجام می‌شده، خانه خود را به کلاس درس تبدیل کرده است [۵]. این‌گونه معلمان شایسته معرفی توسط رسانه‌های رسمی و صدا و سیما و تقدیر ویژه از سوی بالاترین مقامات کشور و معرفی جهت الگوسازی هستند. این الگوسازی می‌تواند بستر تغییر الگوی متعارف معلم نمونه یا بخشی از آن را فراهم کند؛ البته باید ملاحظات انگیزشی را نیز مدنظر قرار داد.

۹-۳. استفاده از ظرفیت اجتماعات شبانه و همچنین کلاس‌های زیرزمینی و ایستگاه‌های مترو برای برگزاری

حداقلی جلسات جبرانی و رفع اشکال

تلاش برای برقراری مجدد آموزش حضوری هرچند به صورت محدود و ترکیبی با آموزش مجازی و در قالب جلسات رفع اشکال یا مدارس شبانه و امن، از جمله اقداماتی است که کشورهای دنیا برای جبران عقب‌ماندگی‌های آموزشی در شرایط مشابه انجام می‌دهند. به عنوان مثال در برخی از مناطق تحت کنترل اوکراین در جنگ با روسیه، مدارس ایمن و زیرزمینی در دست احداث هستند؛ از آن جمله می‌توان به ساخت ۱۲ مدرسه زیرزمینی ضد بمب و تشعشع برای اسکان ۱۲۰۰۰ دانش‌آموز در شهر زاپوریژیا اشاره کرد. همچنین در خارکف نیز بسیاری از مدارس برای محافظت از کودکان، به زیرزمین منتقل شده‌اند و در حال حاضر بیش از ۶۰۰۰ کودک در کلاس‌های زیرزمینی و ایستگاه‌های مترو مشغول به تحصیل هستند [۳].

در این خصوص نیاز است کلیه ظرفیت‌هایی که می‌تواند موجب تداوم آموزش حضوری یا حداقل کلاس‌های جبرانی و رفع اشکال باشد شناسایی و تقویت شوند. از جمله این ظرفیت‌ها می‌توان به غرفه‌های ایجاد شده در حاشیه اجتماعات شبانه محلات، مساجد سراسر کشور و همچنین آماده‌سازی کلاس‌های زیرزمینی و ایستگاه‌های مترو برای برگزاری حداقلی کلاس‌های جبرانی و رفع اشکال اشاره کرد. همچنین می‌توان در پلتفرم شاد بخش‌هایی را ایجاد کرد که به صورت برخط نزدیک‌ترین محل‌های امن برگزاری کلاس و دروس جبرانی را معرفی کند.

۱۰-۳. طراحی و اجرای دوره آموزش جبرانی در تابستان جهت رفع عقب‌ماندگی‌ها و تعمیق و تثبیت

یادگیری در دانش‌آموزان لازم‌التوجه

در صورت ادامه فعالیت مجازی دانش‌آموزان تا پایان سال تحصیلی و در صورت بهبود شرایط جنگی و امکان تشکیل کلاس‌های حضوری در تابستان، پیشنهاد می‌شود یک دوره آموزش جبرانی حضوری در تابستان جهت جبران افت تحصیلی و تعمیق و تثبیت یادگیری در دانش‌آموزان لازم‌التوجه مشتمل بر دانش‌آموزان ابتدایی دارای ارزشیابی قابل قبول و نیاز به تلاش بیشتر، کلیه دانش‌آموزان مدارس استثنایی، دروس کارگاهی و عملی تمام دانش‌آموزان شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش، دانش‌آموزان دوره متوسطه اول و متوسطه دوم دارای معدل کمتر از ۱۲ به جز دانش‌آموزان سال دوازدهم، یک دوره آموزش جبرانی اجباری برگزار شود. همچنین، در صورت فراهم نبودن آموزش‌های حضوری در طول تابستان، برگزاری این دوره به شیوه‌های غیرحضوری و مجازی انجام شود.

۱۱-۳. آموزش و توانمندسازی معلمان و کادر مدرسه متناسب با شرایط بحران

توجه به بُعد آموزشی و توانمندسازی معلمان و کادر مدرسه در شرایط بحران بسیار اهمیت دارد؛ به‌ویژه آنکه در جنگ ترکیبی- نظامی و شناختی، معلمان بخشی از افسران این جنگ به حساب می‌آیند. متأسفانه در این باره به صورت رسمی از پیش اقداماتی انجام نشده است؛ هرچند که نهادهای مردمی و شبه‌مردمی اقداماتی را انجام داده‌اند. اکنون با توجه

به فرض طولانی شدن جنگ و همچنین امکان تکرار آن در بحران‌های مشابه، اضافه شدن سرفصل‌هایی به‌عنوان «چگونگی کنش‌های آموزشی و غیرآموزشی معلم/ کادر مدرسه در موقعیت‌های دشوار و بحرانی» و «تاب‌آوری اجتماعی» در سرفصل‌های بدو/ضمن خدمت و همچنین دانشگاه فرهنگیان توصیه می‌شود.

۱۲-۳. ارائه آموزش‌های لازم به والدین برای راهبری فرایند آموزش (طرح والد- معلم)

در کنار توجه به شخص دانش‌آموز و کادر مدرسه، از آنجاکه در آموزش‌های مجازی نقش والدین از اهمیت وافری برخوردار است، آموزش و پرورش باید نسبت به ارائه آموزش‌های لازم به والدین دانش‌آموزان جهت راهبری فرایند آموزشی و پرورشی، به‌ویژه در مقطع ابتدایی، اهتمام ورزد. طبیعتاً خانه امن و والدین توانمند بیشترین کمک را به بهبود کیفیت آموزش خواهند کرد و از تمامی راهکارهای فوق‌الذکر تأثیر افزون‌تری خواهد داشت. این آموزش‌ها می‌تواند در قالب کتاب‌ها و ویدئوهای آموزشی باشد و از طریق رسانه ملی، انجمن اولیا و مربیان، پلتفرم شاد، پلتفرم‌های کتاب‌خوان و سایر رسانه‌های کشور ارائه شود. این شیوه که پیش از این در حوزه آموزش و پرورش استثنایی برای آموزش و توان‌بخشی دانش‌آموزان استثنایی از طریق والدین آنها اجرا و تجربه شده است، به‌ویژه برای دانش‌آموزان دوره ابتدایی می‌تواند بسیار مؤثر باشد.

منابع و مآخذ

- [۱]. سند برنامه درسی ملی؛ شورای عالی آموزش و پرورش؛ مورخ ۱۳۹۱/۰۶/۲۸.
- [۲]. گزارش وضعیت سامانه شاد؛ ارائه شده در کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس شورای اسلامی طی جلسه مورخ ۱۴۰۴/۸/۱۸.
- [3] Linnik O., Bozhynskyi V., Hrynevych L., Kryzhanovska V., Nikolaiev Ye., Riy G. Education During War: The Ukrainian Schools' Experience. Analytical Report. Kyiv, Kunsht NGO, OsvitAnalytics ThinkTank of Grinchenko University, 2024. 122 pages.
- [4] https://ble.ir/iranfarda_ir/-5070969024760983980/1775734850737/.
- [5] <https://cepa.org/article/ukraine-an-education-in-wartime/>.

گزیده سیاستی

توقف آموزش و پرورش حضوری و انتقال فرآیند آموزش به بستر مجازی و شیوه‌های غیرحضوری مسائل و چالش‌هایی را برای کیفیت آموزش، تعمیق یادگیری و عدالت آموزشی پدید آورده که نیازمند تدبیری فراتر از صرف تداوم آموزش در پلتفرم شاد است. در این گزارش راهکارهای تقنینی، سیاستی و اجرایی برای رفع آسیب‌ها ارائه شده است.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir